

TA'LIM METODLARINING DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI

Muxamedova Xolida Baxtiyorovna

Nizomiy nomidagi Toshkent

Davlat Pedagogika Universiteti Professional ta'lim fakulteti

Texnologik ta'lim metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi.

Sadriddinova Sevara Alimdjanovna

Nizomiy nomidagi Toshkent

Davlat Pedagogika Universiteti Professional ta'lim fakulteti

Texnologik ta'lim yo'nalishi 4-kurs (sirtqi) talabasi

Annotatsiya: *Innovatsion ta'lim texnologiyasi o'quvchining ehtiyoji, qiziqishi, maqsadi, qobiliyati, faolligi va boshqa individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olishni taqozo etadi.*

Kalit so'zlar: *metod, interfaol ta'lim, texnologiya, an'anaviy ta'lim, kasbiy ta'lim, zamonaviy dars, ta'lim maqsadlari, ta'lim metodlari, interfaol metodlar.*

Аннотация: *Инновационная образовательная технология требует учета потребностей, интересов, целей, способностей, активности и других индивидуально-психологических особенностей обучающегося.*

Ключевые слова: *метод, интерактивное обучение, технология, традиционное образование, профессиональное образование, современный урок, образовательные цели, методы обучения, интерактивные методы.*

Annotation: *Innovative educational technology requires taking into account the needs, interests, goals, abilities, activity and other individual psychological characteristics of the student.*

Keywords: *method, interactive learning, technology, traditional education, vocational education, modern lesson, educational goals, teaching methods, interactive methods.*

So'nggi paytda pedagogik amaliyot va nashriy ishlarda an'anaviy - nofaol, faol va interfaol ta'lim metodlari haqida ko'plab fikrlar bildirilib, bahs-munozaralarga sabab bo'lmoqda.

Olimlar va amaliyotchilar tomonidan an'anaviy ta'limga muqobil ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish, ularni amalga keng joriy etish haqida tavsiyalar berilmoqda.

Kimlardir an'anaviy ta'limdan butunlay xalos bo'lib, yangi tizimga o'tishni taklif etsa, boshqalar esa an'anaviy ta'lim bilan noan'anaviy ta'limni qo'shib olib borish zarurligini o'qtiradilar. Bu qarashlar turli-tuman bo'lishiga qaramay, interfaol ta'lim yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlashga qaratilishiga shubha yo'q.

Kimlar an'anaviy ta'lim jarayoni markazida o'qituvchi, noana'anaviy ta'lim jarayoni markazida o'quvchi bo'ladi deb talqin etadilar. Bu har ikki holat ham bizning fikrimizcha bir tomonlamalikka olib keladi. Ta'lim jarayoni markazida har doim uning ishtirokchilari

o'qituvchi va o'quvchilar bo'lgan hamda bo'lishi shart hisoblanadi, lekin ularning biri faol, ikkinchisi esa nafaol faoliyat ko'rsatishlari mumkin. Interfaol ta'lim jarayonida uning barcha ishtirokchilari faol faoliyat ko'rsatadi, bu holat o'zaro muloqot va munosabat natijasida vujudga keladi. Chunki interfaol ta'limda o'quvchining rivojlanishi va ularning tabiiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga qulay shart-sharoit yaratadi. Buning uchun o'qituvchi izlanish, ta'limning turli samarali shakllari, metodlari va vositalaridan o'z o'rnida foydalana olish talab etiladi. Ana shundagina yuqori sifat va samaradorlik ta'minlanadi. [1]

- interfaol ta'lim texnologiyalari sharoitida o'quvchi nafaol kuzatuvchi, eshituvchi yoki ijrochi emas, balki ongli faol ishtirokchi bo'lib, ijodiy fikr yuritib mustaqil faoliyat ko'rsatadi;

- har bir o'quvchi iste'dod, qobiliyat sohibi sifatida qaraladi;

- yuksak etik qadriyatlar o'quvchilarning ustuvor fazilatlari hisoblanadi;

- ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilari teng huquqli, hamkorlik faoliyatida bo'ladi;

- o'quvchilarning tanlash, xatolarga yo'l qo'yishi mumkinligi, o'z nuqtai nazarini erkin bayon etish huquqi ta'minlanadi;

- o'quvchi va ta'lim beruvchi munosabati ta'qiqlamaslik; yolg'iz holda emas, birgalikda boshqarish; majburlash emas, ishontrish; buyurish emas, tashkil etish; chegaralash emas, erkin tanlab olishga imkon beriladi.

Interfaol ta'lim texnologiyalarining yana bir xususiyati – ularning o'quvchilarga berilgan bilimni yodlatib, so'ng aytib bera olishga erishishlariga emas, balki ta'lim va tarbiya jarayoni yakunida o'quvchilarning davlat ta'lim standartlari darajasida aniq ma'lum amaliy ishlarni bajara olishga erishishlariga; “nimani o'rgatish kerak?” degan savolga emas, balki “qanday o'rgatish kerak?” degan savolga ko'proq javob izlashga yo'naltirilganligidadir. Shu bois bo'lajak kichik mutaxassis kadrlar shaxsini shakllantirishga yo'naltirilgan interfaol ta'lim texnologiyalarini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslarini aniqlash muhimdir. [1]

Innovatsion ta'lim texnologiyasi o'quvchining ehtiyoji, qiziqishi, maqsadi, qobiliyati, faolligi va boshqa individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olishni taqozo etadi. Bunday ta'lim sharoitida o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro ta'siri prinsipial jihatdan o'zgaradi, ya'ni ular o'quv jarayonining teng huquqli sub'ektlari hisoblanadilar.

Interfaol ta'lim texnologiyalarining asosiy qoidalari rossiyalik psixolog E.F. Zeer tomonidan quyidagicha talqin etiladi:

- maqsad – o'quvchilarning kasbiy va shaxsiy sifatlarini rivojlantirish;

- kasbiy ta'limning samaradorligini bo'lajak mutaxassisning kasbiy va shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlari orqali aniqlash;

- pedagogning ijtimoiy kasbiy xususiyatlarini namoyon etish, ta'lim mazmuni va texnologiyasi orqali o'quvchini amaliy faoliyatga o'rgatish;

- o'quvchi shaxsi rivojining individual traektoriyasini aniqlash;

- o'qituvchi va o'quvchi hamkorligi asosida kasbiy ta'limni to'la qonli tashkil etish.

Yuqorida zikr etilgan va shu kabi fikrlarni e'tiborga olib, biz interfaol ta'lim texnologiyasi tushunchasi mazmunini quyidagicha ifodaladik. Interfaol ta'lim bu – ta'lim sub'ektlari (ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi)ning o'zaro ta'sirini tashkil etish va bo'lajak

mutaxassisni o'zining kasbiy va shaxsiy sifatlarini maksimal darajada rivojlantirishga yo'naltirish jarayonidir.

Ma'lumki, o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishning asosiy shakli dars hisoblanadi. Dars interfaol ta'lim texnologiyalari asosida tashkil etilsa, nafaqat o'qituvchi va o'quvchi maqsadga yo'naltirilgan munosabatlari, ya'ni jarayonni tashkil etishning dinamik va variativ shakli, balki ta'lim muhiti, eng birinchi navbatda, axborot tarmoqlari bilan bog'liq rivojlanuvchi tizim ishlaydi. Tashqi ta'sirlar va ichki ziddiyatlar tufayli dars rivojlanadi.

Zamonaviy darsning maqsadi tashhislanuvchan (tekshirib ko'riladigan) va amalga oshiriladigan (erishiladigan) bo'lishi lozim. Amalda dars maqsadlari quyidagicha ikki tarzda ifodalani b kelinadi: o'qituvchi faoliyatida ifodalangan maqsadlar va o'quvchi faoliyatida ifodalangan maqsadlar.

O'qituvchi faoliyatida ifodalangan maqsadlar, eng avvalo, o'quvchi shaxsini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, u o'z ichiga quyidagilarni qamrab olgan:

- o'quvchilarda layoqat, qiziqish, moyillik kabi individual ijobiy xususiyatlarni rivojlantirish;

- o'quvchida intellektual, tadqiqotchilik, axborot olish va ulardan foydalanish, muloqot o'rnatish, reflektiv faoliyat bilan bog'liq madaniyatni rivojlantirish;

- o'quvchilarning o'rganilayotgan o'quv predmet, tanlagan kasbi va ixtisosligiga nisbatan shaxsiy ijobiy munosabatlarini rivojlantirish;

- o'quvchilarning atrof-borliqqa munosabatini rivojlantirish.

Hozirgi kunda pedagoglar tomonidan "shakllantirish" tarzida ifoda etilayotgan ta'lim maqsadlari o'z mohiyat-mazmunida o'qituvchi va o'quvchilarning darsdagi o'zaro munosabatlarini to'la aks ettira olmaydi.

Bizning nazarimizda:

- tahsil olovchilarning yangi mavzu o'quv materialini mazmuni, mohiyatini tasavvur qila olishiga yordamlashish;

- tahsil olovchilarning dalillar, tushunchalar, qoidalar, qonunlar va shu kabilarni o'zlashtirishi va o'rganganlarini mustahkamlash bo'yicha dastlabki kasbiy xatti-harakat usullarini o'rganish ishlarini tashkil etish;

- o'quvchilarni o'rgangan bilim va malakasini turli shart-sharoitlarda mustaqil holda iloji boricha ijobiy qo'llay bilishga o'rgatish bo'yicha amaliy faoliyatlar;

- o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlarini umumlashtirish va tizimlashtirish bo'yicha amaliy faoliyat;

- o'quvchilarning o'zlashtirgan bilim, ko'nikmasi, malakasini oshirish, mustahkamlash va nazorat qilish kabilarga imkon yaratadi. [2]

Interfaol ta'lim texnologiyalariga asoslangan darsning real natijasi o'quvchilarning dars davomida o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakasi hamda shaxsiy fazilatlarida namoyon bo'ladi. O'quvchilarning qadriyatlar bilan bog'liq munosabatlari dinamikasini oldindan ko'ra bilish ancha mushkul. Biroq darsni tahlil qila turib, o'quvchilarni tarbiyalash imkoniyatlaridan foydalanish mumkunligini ham yoddan chiqarmaslik lozim.

Zamonaviy darsning texnologik xususiyatlari deyilganda o'quv jarayonini loyixalash bo'yicha texnologik tadbirlarning berilgan ketma-ketligi hamda maqsadga suyanish bilan

xarakterlanuvchi yaxlit ta'lim-tarbiyaviy va rivojlantiruvchi murakkab tizim tushuniladi. Ushbu jarayon o'qituvchilar tomonidan rejalashtiriladi, amalga oshiriladi hamda natijalarini nazorat qilish yo'li bilan istiqbolda amalga oshirilishi kerak bo'lgan faoliyat ob'ektlari belgilanib, shu yo'l bilan tizim rivojlantiriladi.

Interfaol ta'lim texnologiyalariga asoslangan dars o'quvchilarni kamol taptirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonidir. U avvaldan loyihalaniib, ma'lum texnologik tadbirlar orqali amalga oshiriladi.

Shu o'rinda aytib o'tish zarurki, interfaol ta'lim texnologiyalari asosida tashkil etilgan darslarda quyidagi shartlar bajarilishi zarur:

- o'quvchi o'qishga va o'z-o'zini rivojlantirishga qiziquvchi sub'ektga aylanishi uchun shart-sharoitlar yaratib berish;

- o'qituvchi darsda asosiy shaxsgina bo'lib qolmasdan, o'quvchining o'quv bilish faoliyatni boshqaruvchi va uning ko'makchisi bo'lishi;

- o'qitish sur'atini o'quvchilarning erkin tanlashi;

- o'quv jarayonini dialog yoki polilog tarzda tashkil etish kabilar.

Ko'p yillik tajribalarga asoslanib shuni alohida qayd etish zarurki, o'quvchilar bilan dialogik va polilogik muloqot va munosabatlarida bo'lish ko'zlangan natijani kafolatlaydi.

Ta'lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifalaridan kelib chiqqan holda tanlash maqsadga muvofiq sanaladi. Buning uchun ta'lim-tarbiya jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta'lim beruvchi tomonidan o'quvchilarning qiziqishi, faolligini oshirib muttasil ravishda rag'batlantirilib turilishi, o'quv materialini kichik-kichik bo'laklarga bo'lib, o'quv muammolari tarzida ilgari surilishi, bu muammolarning mazmunini yoritishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, yo'naltiruvchi matn, loyiha, mashq, rolli o'yinlar kabi metodlarni qo'llash talab etiladi. [3]

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Абдуқодиров А., Пардаев А. Таълим ва тарбияда замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш услугиети. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Истеъдод» жамғармаси. Тошкент – 2014 й.

2. Рўзиева Д., Усмонбоева М., Холиқова З. Интерфаол методлар: моҳияти ва қўлланилиши. Тошкент, ТДПУ, 2013 й.

3. X.B.Muxamedova. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. "Boshlang'ich ta'lim va jismoniy madaniyat yo'nalishida sifat va samaradorlikni oshirish: muammo va echmilar". (III-qism) Respublika ilmiy-amaliy anjumani. Toshkent 2016 yil. 106-b.